

С. ПРОТИ ФІНЛЯНДІЇ **(С. v. Finland)**

У справі «С. проти Фінляндії»

Європейський суд з прав людини (четверта секція), засідаючи палатою в складі:

- Сера Ніколаса Братца (Nicolas Bratza), Голови Суду,
- п. Х. Касадевалля (J. Casadevall),
- п. М. Пеллонпее (M. Pellonpää),
- п. Р. Марусте (R. Maruste),
- п. К. Траї (K. Traja),
- пані Л. Мійовіч (L. Mijović),
- п. Й. Шикуті (J. Šikuta), суддів,
- та п. М. О'Бойля (M. O'Boyle), секретаря секції,

після нарад за зачиненими дверима 14 березня 2006 року і 11 квітня 2006 року, постановляє наступне рішення, ухвалене в останній із зазначених вище днів:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу було порушено за заявою (№ 18249/02) проти Фінської Республіки, що її подав до Суду відповідно до статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод («Конвенція») підданий Сполученого Королівства пан С. («заявник») 18 квітня 2002 року. Голова палати задовольнив клопотання заявника про нерозголошення його імені (пункт 3 Правила 47 Регламенту Суду).

2. Інтереси заявника представляв адвокат із практикою в м. Женеві пан Вебер. Фінський Уряд («Уряд») представляв його Уповноважений, керівник директорату Міністерства закордонних справ, пан Косонен.

3. Заявник скаржився на саме рішення Верховного суду і на порядок скасування ухвал двох судів нижчої інстанції, за якими йому була присуджена опіка над його дітьми, а також на те, що під час провадження його контакти (з дітьми) були надміру обмежені і на відсутність ухвали про такі контакти в подальшому, при цьому заявник посилався на статті 6 і 8 Конвенції.

4. Заяву було передано до другої секції Суду (пункт 1 Правила 52 Регламенту Суду). У цій секції на підставі пункту 1 Правила 26 було створено палату, що мала розглянути справу (пункт 1 Правила 27 Регламенту Суду).

5. Своєю ухвалою від 20 січня 2004 року Суд запропонував Урядові подати свої зауваження щодо скарг заявника, які стосувалися ухвали Верховного суду від 19 жовтня 2001 року та обмежень у доступі, а решту його скарг відхилив з огляду на їхню неприйнятність.

6. 1 листопада 2004 року Суд змінив склад своїх секцій (пункт 1 Правило 25) і справу було передано до новоствореної четвертої секції (пункт 1 Правила 52).

7. Своєю ухвалою від 5 квітня 2005 року Суд визнав за прийнятні скарги заявника щодо рішення Верховного суду скасувати ухвали судів нижчої інстанції про передання йому опіки над його дітьми та можливості контактувати з ними і відхилив решту заяви.

8. Заявник і Уряд надали зауваження щодо суті справи (пункт 1 Правила 59). Після консультацій із сторонами Палата вирішила, що потреби провадити слухання по суті немає (пункт 3 Правила 59 дрібним шрифтом).

ЩОДО ФАКТІВ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

9. Заявник народився 1955 року і мешкає в м. Каргін'ї (Швейцарія).

10. Заявник із його дружиною пані Б., фінкою за походженням, мали двох дітей — сина Т., який народився 2 червня 1987 року, та доньку А., яка народилась 28 вересня 1989 року. До 1993 року подружжя мешкало разом у Швейцарії, після чого пані Б. узяла дітей з собою до Фінляндії, де почала жити з пані Л. як із коханкою.

11. 10 червня 1994 року пані Б. подала заяву на розлучення і отримання опіки над дітьми.

12. 10 жовтня 1994 року батьки дійшли тимчасової домовленості, відповідно до якої діти поки залишалися б у Фінляндії разом із матір'ю, а заявник мав право на три зустрічі з ними під наглядом.

13. За твердженням заявника, 13 жовтня 1994 року йому стало відомо про те, що бабуся дітей по матері подала в органи соціального забезпечення скарг-

гу на партнерку пані Б. — Л. — через нібито розбещування А. Заявник, як це видно з матеріалів, міг так само подати скаргу з цієї ж підстави. Кримінальні обвинувачення, висунуті проти Л., суди пізніше відхилили.

14. Заявник тим часом здійснив процесуальні дії з метою домогтися повернення дітей до Швейцарії відповідно до Гаазької конвенції, проте на підставі рішення апеляційного суду від 7 грудня 1994 року та Верховного суду від 15 червня 1995 року в заяві про повернення йому було відмовлено — головним чином, з огляду на те, що тимчасову угоду про перебування дітей із матір'ю в Фінляндії він уклав добровільно.

15. 20 серпня 1996 року окружний суд поклав одноособову опіку над дітьми на їхню матір, встановивши, що вони жили з нею в Фінляндії з 1993 року і що в їхніх інтересах було залишатися з нею й далі. 8 липня 1997 року цю ухвалу підтримав апеляційний суд, а 14 листопада 1997 року — Верховний.

16. Заявникові ж було забезпечено право відвідування дітей, і вони, як видно, приїздили до нього на побачення до Швейцарії в 1997 році — на Великдень і влітку, а також бачилися з ним у Фінляндії — двічі в 1998 році і тричі в 1999 році.

17. 30 серпня 1999 року мати дітей пані Б., померла. Їм тоді було відповідно 12 і 9 років.

18. Заявник негайно повернувся до Фінляндії і 23 вересня 1999 року подав клопотання про те, щоб його дітей, які на той час і далі жили з Л., помістили в сімейний притулок (*foster home*), а йому дали право їх відвідувати.

19. Заяви про забезпечення опіки над дітьми подали і пані Л., і заявник. Протягом жовтня 1999 року група, що складалася з дитячого психіатра і двох психологів, провела з цими дітьми дві співбесіди. Діти висловили бажання залишатися з Л., бо почувалися з нею в безпеці та й звикли жити з нею. Згідно зі звітами, А. казала, що хотіла б час від часу бачитися з заявником, та лише тоді, коли сама цього хотітиме, а Т. стверджував, що вони з заявником — не одна сім'я, і що він не хоче з ним бачитися і жити в Швейцарії.

20. Заявник тричі бачився з дітьми під наглядом (*supervised contact visits*) в вересні 1999 року, і ще одне побачення відбулося поза приміщенням соціальної служби.

21. У звіті Комісії у справах соціального забезпечення від 26 жовтня 1999 року, сказано, що після смерті їхньої матері вплив Л. на дітей посилювався і по допомозі вони зверталися до неї. Було відзначено, що діти не здатні були йти проти її волі, бо на той час вони від неї залежали. Таким чином, діти, оскільки їм не дозволялось прихильно ставитись до заявника, перебували в суперечливому стані (*state of conflict*). Автори звіту вважали, що брак контактів із близькими родичами загрожував розвитку їхньої особистості.

22. 21 грудня 1999 року, після усного розгляду, під час якого було заслухано заявника, пані Л. і 18 інших свідків, включно з кількома соціальними працівниками, які мали відношення до цієї справи, окружний суд присудив опіку заявникові. При цьому він між іншим зауважив, що Л., згідно з наявними доказами, мала причетність до виховання дітей з часу їхнього повернення до Фінляндії, що, за словами кількох дотичних до справи соціальних працівників, заявник вважався таким, що відповідав вимогам батька-опікуна, бо, наприклад, коли доводилося розв'язувати конфлікти, він завжди ставив понад усе їхні інтереси, а його побачення з дітьми також проходили добре, і зробив висновок, що опікунами фактично можуть бути як Л., так і заявник.

23. Щодо думки дітей, то окружний суд нагадав, що відповідно до свідчення від 23 лютого 1998 року, які давав соціальний працівник на попередній стадії провадження, бажання Т. були не зовсім його власними, бо на нього мала вплив пані Б., його мати, і суперечили тому, що він розповідав соціальному працівникові про колишні побачення із заявником. Той соціальний працівник вважав значимим той факт, що Б. не хотіла, щоб Т. їздив на побачення із заявником, і підкреслив, що формування у дітей більш конструктивної думки про заявника було б дуже важливим для їхнього психічного розвитку. Суд також пригадав свідчення приятельки Б. і Л., яка, даючи показання в суді, твердила, що від літа 1998 року діти почали прихильніше ставитися до заявника, але з березня 1999 року жодних побачень із ним не було — очевидно через те, що перевагу було віддано іншим дитячим справам і що пропозиції про побачення із заявником наперед зазвичай не надходили. Т. їй говорив, що він не проти того, щоб бачитися із заявником, аби тільки він сам міг вирішувати коли, тим часом як А. казала, що їй хотілося б якось побачитися із заявником, але іншим разом. Тому ставлення Т. до зустрічей із заявником було, в цілому, позитивним. Після смерті ж Б., коли заявник приїздив, щоб зустрітися з дітьми, все змінилося. Оскільки він ніби сказав, що за законом дітям доведеться переїхати на постійне проживання до Швейцарії, вони з ним бачитися більше не хотіли. За словами цього свідка, переїзду до Швейцарії діти боялися.

24. Окружний суд дійшов думки, що поведінка Т., яку він демонстрував під час останніх співбесід із ним, суперечила його поведінці під час зустрічей із заявником, під час яких жодних проблем не було. Він установив, що жодна з осіб, вислуханих у суді, не свідчила про те, що діти бояться заявника, і зробив висновок, що, оскільки атмосфера, в якій жили діти, справляла очевидний вплив на їхні прагнення і сподівання, аналізувати, які насправді були їхні погляди, неможливо. Тому-то бажання, які вони висловлювали, при вирішенні справи не можуть мати визначального значення. Зазначивши, що справу належить вирішувати відповідно до вищих інтересів дітей, суд ухвалив, що, зважаючи на загострені стосунки між заявником і Л., опіку слід покласти на першого. Було очевидно, що Л. не зможе сприяти таким взаєминам між дітьми і

заявником, які б дозволяли їм контактувати, тому окружний суд постановив, щоб опіку здійснював заявник.

25. 22 грудня 1999 року апеляційний суд зупинив виконання постанови про опіку до завершення розгляду апеляції Л. проти такого рішення. За свідченнями кількох різних соціальних працівників, реакцією дітей на ясний намір заявника забрати їх до Швейцарії стала відмова зустрічатися з ним, якщо при цьому не буде присутня Л. Заявник же, як стверджували, на таких умовах зустрічатися з дітьми відмовлявся, а його спроби домогтися здійснення права на зустрічі, як видно, успіху не мали через небажання дітей з ним бачитися.

26. 3 квітня 2000 року апеляційний суд скасував рішення про зупинку виконання і зажадав офіційної думки Комісії у справах соціального забезпечення і її швейцарського аналога. У період з червня по вересень 2000 року на підставі судового розпорядження соціальні працівники провели з дітьми 5 бесід — три за присутності Л. і дві наодинці. Через протидію з боку дітей спроби соціальних працівників організувати їхнє побачення із заявником виявилися марними. Даючи пізніше усні свідчення, соціальний працівник повідомив, що діти й далі висловлювали бажання жити разом із Л. Під час співбесід діти шукали підтримки у Л. і були в залежності від неї. Утім, про заявника діти згадували добре. Ніяких ознак того, що діти мали б причини почуватися в його товаристві в небезпеці, не було. За словами одного із соціальних працівників, що були присутні під час зустрічей, бажання, що їх висловлювали діти, більшою мірою залежали від бажань Л., аніж від їхньої власної волі. Згідно зі свідченнями інших свідків в апеляційному суді, включно з іншими соціальними працівниками, щоразу, коли їм пропонували поговорити про заявника, діти висловлювали бажання, аби їм дали спокій, і хотіли залишатись у Фінляндії. Здавалося, що вони бояться переїздити до Швейцарії.

27. Між тим, з усього видно, що заявник звернувся до окружного суду з клопотанням про примусове виконання його ж первісного розпорядження. У цьому клопотанні 31 серпня 2000 року йому відмовили. Пізніше, 28 червня 2001 року апеляційний суд відхилив його скаргу, бо той тим часом виніс нове рішення у справі. 5 квітня 2000 року Комісія у справах соціального забезпечення залишила без задоволення заявникове клопотання про те, щоб дітей у Л. забрали й помістили до сімейного притулку, а його скаргу адміністративний суд м. Хельсінкі 19 грудня 2000 року відхилив.

28. 23 березня 2001 року, провівши протягом 4 днів у лютому усний розгляд, під час якого було заслухано заявника, пані Л., 11 інших свідків, що брали участь у провадженні в окружному суді, та ще 4 нових свідків, апеляційний суд залишив у силі рішення окружного суду і розпорядився, щоб 16 серпня 2001 року по завершенні перехідного періоду, протягом якого діти могли б бачитися із заявником раз на місяць у вихідні і один тиждень влітку, вони переїхали до нього жити.

29. У своєму рішенні апеляційний суд погодився з тим, що бути за опікуна може як Л., так і заявник: на їхню непридатність ніщо не вказувало. Він вирішив, зважаючи на вік дітей, що брати їхню думку в розрахунок треба, проте очевидно також і те, що загострені стосунки і взаємні позови між заявником і Б., а відтак і Л., справили на неї свій вплив. Суд вважав, що негативне ставлення до побачень із заявником ґрунтувалося на страхові перед переїздом до Швейцарії. Ніщо не наводило на думку про те, що діти боялися самого заявника. Хоча ступінь їхньої зрілості був не менший, ніж у їхніх однолітків, але, зважаючи зокрема на їхню вкрай сутужне становище того часу, наділяти їх необмеженим правом вирішувати свою долю було не можна. Суд, не зважаючи на закон про виконання судових рішень, не вважав, що, вирішуючи питання про опіку, він зобов'язаний враховувати думки неповнолітнього — нехай йому буде 12 чи навіть більше років. Дійшовши висновку про те, що його рішення має виходити з їхніх найвищих інтересів, суд встановив, що взаємини між дітьми і заявником мають велике значення для гармонійного розвитку. Окрім того, він розцінив той факт, що заявник пообіцяв давати можливість дітям підтримувати зв'язок із Л., як такий, що слугує їхнім найкращим інтересам. Хоча й справді діти, здавалося, були ближчі до Л., а їхнє оточення (включаючи їхню домівку, школу, улюблені розваги і особисті взаємозв'язки) залишилося б незмінним в тому разі, якби опіку над ними отримала Л., апеляційний суд усе ж дійшов висновку, що точка зору дітей не відповідає їхнім же кращим інтересам. Стан речей, внаслідок якого діти і заявник ще більш відчужилися б одне від одного, їхнім справжнім інтересам не відповідав. Тому суд і постановив, щоб від 16 серпня 2001 року, по завершенні перехідного періоду інтенсивніших контактів із дітьми, опіка над ними перейшла до заявника.

30. Заявник приїздив до Фінляндії в березні, квітні і травні 2001 року, бажаючи побачитись з дітьми. 30 березня 2001 року, заявник приїхав до Хельсінкі і хотів мати зустріч із ними того ж дня. Соціальний працівник, зв'язавшись із Л., аби їй про це повідомити, доповіла, що діти відмовляються. Вони нібито хотіли, щоб при цьому була присутньою Л. або ще хтось, а заявник заперечував проти участі третьої сторони. Тільки одного разу, а саме в травні 2001 року, така зустріч відбулася, коли сторони домовилися про побачення заявника з дітьми вдома в їхньої бабусі по матері. Проте на неї з'явився лише Т, у супроводі приятеля і одного з адвокатів Л. Тоді ж мав місце інцидент, обставини якого описують по-різному, в зв'язку з яким було викликано поліцію. Згодом Т. сказав своєму соціальному працівникові, що боїться батька, який, за словами Т., намагався силою втримати його в бабусиній квартирі, і заявив, що більше він бачитися з ним не бажає. На наступне побачення із заявником у травні 2001 року діти не прийшли, повідомивши йому перед тим, що йому немає сенсу приїздити до Хельсінкі, бо вони не хочуть з ним бачитися. Соціальні працівники кілька разів упродовж цього часу зустрічалися з дітьми і зв'язувалися з їхньою школою, прагнучи переконати дітей відвідати сеанси терапії.

Діти, як офіційно зафіксовано, твердили, що заявник висловлює самі критичні зауваження і вимоги, і стояли на тому, що не хочуть полишати своїх друзів і знайоме середовище і що не довіряють своєму батькові. Т. заявляв, що побоюється, аби батько не спробував їх присилувати до виїзду з Фінляндії.

31. Л. попросила дозволу на апеляцію. 20 червня 2001 року Верховний суд задовольнив це клопотання і зупинив дію розпорядження апеляційного суду. Л. подала клопотання про проведення усного розгляду з проханням заслухати всі сторони, можливо, також і дітей. У поданні, представленому у відповідь Верховному суду, заявник попросив забезпечити йому тимчасові права на побачення і здійснити експертизу поточного психологічного стану дітей. Також він просив, щоб у разі задоволення клопотання Л. про усний розгляд Верховний суд знову заслухав свідчення, представлені судам нижчої інстанції.

32. 19 жовтня 2001 року Верховний суд виніс рішення з накопичених питань (*judgment on the outstanding issues* — див. *Supreme Court Reports* 2001:110), у якому підкреслив, що клопотання про тимчасове розпорядження було відхилене як безпредметне, а про здійснення психологічної експертизи (*psychological examination*) — як зайве. Він також відхилив прохання про усний розгляд як непотрібний за даних обставин з причин, викладених у рішенні.

33. Верховний суд нагадав, що відповідно до Закону про опіку, питання опіки треба вирішувати, зважаючи на вищі інтереси дитини, і що в разі смерті того з батьків, хто був її опікуном, опіку можна доручити або другому з батьків, або іншій особі залежно від того, з чим пов'язані вищі інтереси дитини. Він підтримав обидва суди нижчої інстанції в тому, що підходящим опікуном був і заявник, і Л. Утім, обоє дітей заявляли про своє бажання і далі жити в знайомому їм середовищі і разом із Л. Їхні погляди було ретельно досліджено як в окружному, так і в апеляційному судах, і, хоча взаємини між дітьми і заявником безперечно затьмарив конфлікт між дорослими, ніщо не свідчило про те, що їхнє бажання залишатися з Л. випливало не з їхнього власного незалежного переконання, беручи зокрема до уваги їхній вік і дорослість.

34. Верховний суд зробив посилання на другу статтю Закону «Про виконання рішень щодо прав опіки і доступу» і, нагадавши, що Т. було 14, а А. — 12 років, встановив, що рішення про опіку, яке б вимагало переїзду дітей, було б неможливо виконати в примусовому порядку. З огляду на мету призначення опіки видання розпорядження про опіку тому з батьків, до кого б вони не могли переїхати з власної волі, не слугувало б їхнім найкращим інтересам. Оскільки стосунки між заявником і Л. були зіпсовані, було б безпідставно гадати, що заявник зможе здійснювати опіку над дітьми, доки вони житимуть із Л., адже це не давало б змоги ухвалювати практичні рішення, які стосувались їхнього життя. Зважаючи на обставини справи, передавати заявникові опіку

над дітьми проти їхньої волі суперечило б їхнім справжнім інтересам, тож нагомість опіку слід призначити тій особі, з якою вони на той час проживали.

35. Далі Верховний суд відзначив, що в майбутньому відвідування дітей може відбуватися за угодою або за розпорядженням суду, але це, з огляду на вік дітей, залежатиме від їхньої готовності бачитися із заявником, підкресливши, що відповідно до Закону про опіку опікун дітей зобов'язаний сприяти зміцненню і підтриманню зв'язків між дітьми і батьком (матір'ю). Якогось розпорядження з цього приводу суд не видав, а заявник якихось клопотань не заявляв.

36. Таким чином, Верховний суд скасував рішення, постановлені судами нижчої юрисдикції, і призначив опікуном Л.

37. 16 квітня 2002 року адміністративний суд м. Хельсінкі залишив без задоволення поновлене клопотання заявника про переведення дітей до сімейного притулку.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ПРАВО І ПРАКТИКА

1. Опіка і доступ

38. Питання опіки над дітьми регулює Закон 1983 року «Про опіку над дітьми і право доступу до дітей» (*laki 361/83 lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta/lag 361/83 ang. vårdnad om barn och umgängesrätt* — «Закон від 1983 року»), стаття 1 якого передбачає, що метою такої опіки є забезпечення гармонійного розвитку і благополуччя дитини, а також, з урахуванням її особливих потреб і бажань, сприяння тісному взаємному зв'язку між дитиною і батьками.

39. За розпорядженням суду опіка над дитиною може бути доручена одній або кільком особам на додаток до батьків або замість них (§ 1 статті 9). Суд може позбавити батьків опіки і передати її іншим особам лише в тому разі, якщо, з погляду дитини, для цього існують особливо поважні причини (§ 2 статті 9). Він також має право визначати умови доступу (стаття 9). Метою доступу є забезпечити право дитини на контакти з тим із батьків, з яким вона не живе (стаття 2).

40. Вирішуючи питання про опіку і доступ, суд відповідної юрисдикції мусить враховувати бажання та інтереси дитини, виходячи з наступних міркувань: головну увагу належить приділяти інтересам дитини, дбаючи, зокрема, про найдієвіші засоби реалізації опіки і прав доступу в майбутньому (§ 4 статті 9 і § 1 статті 10); якщо батьки не можуть дійти згоди щодо цього питання, або якщо про дитину піклується хтось інший, окрім її опікуна, або якщо це вважається необхідним в інтересах першої, треба з'ясувати погляди і бажання самої дитини — по можливості і залежно від її віку та рівня зрілості; опиту-

вання слід провадити тактовно, враховуючи зрілість дитини і не завдаючи шкоди її взаєминам з батьками (стаття 11).

2. Примусове здійснення прав опіки та доступу

41. Стаття 2 Закону «Про виконання рішень щодо прав опіки та доступу» (*laki 619/1996 lapsen huoltoja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta/ lag 619/1996 om verkställighet av beslut beträffande vårdnad om barn och umgängesrätt*), який вступив у силу 1 грудня 1996 року, встановлює, що в разі, коли дитині виповнилося дванадцять років, примусове виконання не може здійснюватися проти волі дитини. Примусове виконання також не може здійснюватися проти волі й молодшої дитини, якщо вона досить доросла для того, щоб її бажання були враховані.

ЩОДО ПРАВА

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 8 КОНВЕНЦІЇ

42. Заявник скаржився на те, що Верховний суд помилково скасував рішення двох судів нижчої інстанції, відповідно до яких йому було доручено здійснювати опіку над своїми дітьми, і що йому не було забезпечено належного контакту зі своїми дітьми під час провадження і не видано розпорядження про такі контакти після провадження. Стаття 8 Конвенції у відповідній частині передбачає:

«1. Кожен має право на повагу до свого ... сімейного життя...

2. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб».

A. Зауваження сторін

1. Заявник

43. Заявник доводив, що Верховний суд вирішив, виходячи з вищих інтересів дітей, передати опіку над ними Л., попри той факт, що медичний висновок свідчив про наявність у неї проблем психічного характеру, пов'язаних із алкоголем, і що вона навмисне заважала дітям контактувати з їхнім батьком. Суд надав надмірної ваги думці та вікові дітей. Вони ж перебували під впли-

вом Л., що вже два роки як перервала їхні стосунки з батьком, однак суд не розпорядився з'ясувати сутність чи самостійність їхніх поглядів, а просто сперся на ту обставину, що молодшому з дітей вже виповнилося дванадцять, і при цьому без додаткових пояснень і мотивів скасував рішення двох судів нижчої інстанції, попри те, що, на думку цих судів, бути зі своїм батьком відповідало б справжнім інтересам дітей. Вікові критерії суд застосував машинально, не беручи до уваги такі чинники, як зрілість чи самостійність висловлених поглядів. Він ніяк не зважив на те, що Л. впливала на погляди дітей. Хоча позицію дітей і слід було враховувати, але вважати їх за визначальну було не слід. Заявник доводив, що під впливом Л., їхня думка формувалася не вільно, а була предметом маніпуляції. Перед тим, як померла їхня мати, заявник мав пречудові взаємини з дітьми, відвідуючи їх у Фінляндії і двічі домігшись їхнього приїзду до Швейцарії. У них не було причин його побоюватися чи відмовлятися від зустрічі. Саме Л. підбурювала їх проти нього і, аби втримати при собі, говорила їм, що він змусив би їх виїхати до Швейцарії і віддав би до дитячого притулку.

44. Заявник звернув увагу на те, що йому належало право підтримувати контакти з дітьми, проте Л. свідомо зневажила судовими рішеннями, які це право йому надавали. Органи влади також не зробили нічого для примусового здійснення цього права. Він вказав на основоположне значення взаємозв'язку дитини з її біологічними батьками і доводив, що загалом опікуном слід призначати того з батьків, хто має найкращі можливості для забезпечення емоційного спокою (*emotional*) і психологічного благополуччя (*psychological welfare*) дитини. На те, щоб позбавити права опіки того з батьків, хто переживає другого, мають існувати дуже серйозні обставини. Про те, що заявник є таким опікуном, що відповідає вимогам і знається на потребах своїх дітей, звіти свідчили, а от висновки органів соціального забезпечення і суду про те, що й Л. є придатним опікуном, суперечили записам її медичної справи (*medical file*), які свідчили про наявність серйозних і тривалих проблем з її психічним станом, включаючи маніакальні агресивні думки (*violent delusional thoughts*) щодо заявника та бабусі його дітей з боку матері. З питання доступу під час провадження заявник зазначив, що апеляційний суд, не повідомивши про це його правника, зупинив дію розпорядження окружного суду про примусове виконання наступного дня після того, як той було видано. Клопотання ж про доступ до винесення рішення в Апеляційному суді він не подав, бо це означало б відмовитися від свого власного права на опіку над дітьми і визнати, що Л. має право їх залишити у себе. Верховний суд згодом заборонив виконувати рішення Апеляційного суду, не вживши жодних заходів, аби забезпечити контакт.

45. Крім того, виносячи своє рішення про опіку Верховний суд не видав якого-небудь розпорядження щодо доступу або дослідження відповідного пи-

тання, таким чином фактично санкціонувавши те становище, яке протизаконно спричинила Л., що не мала жодних прав стосовно дітей.

2. Уряд

46. Представники Уряду згодилися, що оспорювані заходи являли собою втручання в заявникове право на повагу до його сімейного життя, але стверджували, що їх було здійснено «відповідно до закону» з метою захистити здоров'я і мораль відповідних дітей, а саме заради створення стабільних і безпечних умов для їхнього життя і забезпечення їхнього розвитку. Вони до того ж запевняли, що такі заходи були необхідними в демократичному суспільстві, та вказували, що національні органи влади мали зв'язок із відповідними особами і що стаття 8 не надає жодному з батьків права на вжиття якихось заходів, що могли б завдати шкоди здоров'ю чи розвиткові дитини.

47. Верховний суд, маючи змогу ознайомитися з усіма доказами, представленими в судах нижчих інстанцій, дійшов у своєму рішенні висновку про те, що видання розпорядження про опіку над дітьми на користь того з батьків, кому їх можна передати лише проти їхньої волі, не слугувало інтересам дітей. Національне право вимагало при цьому враховувати бажання дітей і їхню думку. Коли 19 жовтня 2001 року Верховний суд оголосив своє рішення, Т. було чотирнадцять, а А. — дванадцять років. На той час вони вже вісім років постійно жили у Фінляндії, причому — після смерті їхньої матері 30 серпня 1999 року — разом із коханкою їхньої матері пані Л. Упродовж усього провадження двоє дітей не міняли своїх поглядів, про що свідчать різні звіти з Бюро соціального забезпечення та звіт примирителів, складені за наслідками співбесід із дітьми. Представники Уряду, окрім іншого, спирались на звіт від 3 листопада 1999 року, в якому містився запис про бажання жити з Л., що його чітко висловили діти, кажучи, що з нею вони почувалися в безпеці і звикли жити з нею, і при цьому посилалися на справи, при вирішенні яких національні судові органи мали право враховувати думку дітей, коли вони були достатньо дорослими (рішення від 23 вересня 1994 року у справі «Хокканен проти Фінляндії» (*Hokkanen v. Finland*), Серія А, № 299-А, пункт 62; «Зоммерфельд проти Німеччини» (*Sommerfeld v. Germany*), № 31871/96, ECHR 2003-VIII, п. 65).

48. Верховний суд так само визнав, що дітей неможливо примусити до побачень всупереч їхньому чітко висловленому бажанню. Оскільки судове розпорядження про опіку виконати проти їхньої волі було неможливо, діти залишалися з Л., через що було б проблематично приймати рішення стосовно їхнього навчання і здоров'я, адже заявник жив у Швейцарії, а його взаємини з Л. були поганими. Зважаючи на те, що погляди дітей були неодноразово і ретельно вивчені, Верховний суд має достатньо підстав для оцінки наслідків винесення ухвали про опіку на користь заявника, а також того, чи можна вва-

жати, що в основі цих поглядів лежить їхня власна воля. Виходячи з представлених доказів, він і зробив висновок про те, що їхнє бажання залишатися з Л. базувалось на їхній власній, незалежній думці. Заявник же мав всі можливості викласти як усно, так і письмово свої інтереси з допомогою адвоката, а також мав доступ до всієї відповідної інформації.

49. Представники Уряду заявили, що вага, яку Верховний суд надавав складності примусового здійснення опіки *de facto* проти волі дітей, не означає, ніби законодавство забороняє судам ухвалювати рішення щодо опіки і всупереч бажанню дитини. Цей чинник є хоч і важливим, але лише одним серед багатьох. Жодної потреби отримувати додаткові докази шляхом експертизи поглядів дітей не було, бо ж їх не один раз і ретельно вивчали спеціалісти відповідної кваліфікації в галузі соціального забезпечення, дитячої психіатрії і психології. До того ж діти заперечували проти постійних запитань і втомилися від цих заходів.

50. Щодо доступу Уряд зазначив, що оскільки опіку під час провадження суди поклали на заявника, то у них не було жодної причини, щоб видавати наказ про забезпечення доступу. До Апеляційного суду заявник клопотання про тимчасове розпорядження не подавав. Коли ж Апеляційний суд віддав розпорядження про проживання дітей у Л., доки не буде приведене в дію його рішення щодо опіки, то видав і наказ про забезпечення доступу, який зберігав силу аж до часу, коли Верховний суд не зупинив виконання цього наказу Апеляційного суду. Відвідини з метою побачення були припинені, коли заявник заявив, що збирається забрати дітей до Швейцарії, збентеживши своєю поведінкою обох дітей. Насправді ж органи соціального забезпечення робили спроби організувати ці зустрічі, та марно, бо діти категорично від них відмовлялися, а заявник був проти будь-яких зустрічей за участю Л. чи якоїсь третьої особи. Заявник не просив Верховний суд видавати розпорядження щодо доступу на майбутнє, а суд у винесеному рішенні зазначив, що такі контакти залежатимуть від бажання дітей, та нагадав опікунові, пані Л., що вона має сприяти організації і збереженню таких контактів із заявником. Отож, як доводили представники Уряду, в цьому плані не було недотримання прав заявника з боку органів влади.

В. Думка Суду

1. Щодо відмови в опіці

51. Сторони не оспорювали того, що рішення відмовити заявникові в опіці над його дітьми було рівнозначним втручанням в його право на повагу до його сімейного життя, яке гарантує пункт 1 статті 8. Суд цю думку поділяє. Вони також не ставили під сумнів того, що це рішення ґрунтувалось на внутріш-

ньому праві держави і ставило за мету захист «здоров'я або моралі» та «прав і свобод» дітей. Отож його можна вважати «згідним із законом» і спрямованим на досягнення цілей, що є законним з погляду пункту 2 статті 8. Тепер треба проаналізувати, чи відмову в опіці можна розглядати як «необхідну в демократичному суспільстві».

52. Вирішуючи це питання, Суд має зважити, чи були причини, наведені в обґрунтування цього заходу, доречними і достатніми — у світлі справи загалом — для досягнення цілей, визначених у пункті 2 статті 8 Конвенції. Безперечно, у кожній справі такого роду дуже важливо визначити, що саме відповідає найвищим інтересам дитини. Більш того, треба пам'ятати, що органи влади держави можуть прямо контактувати з усіма відповідними суб'єктами. Виходячи з цих міркувань, завдання Суду полягає не в тому, щоб підмінювати ці внутрішньодержавні органи у виконанні їхніх обов'язків щодо питань опіки і забезпечення доступу, а скоріше в тому, щоб у світлі Конвенції перевіряти рішення, що їх ухвалюють ці органи, користуючись своїми дискреційними повноваженнями (див. рішення у справі «Хокканен проти Фінляндії» від 23 вересня 1994 року, Серія А, № 299-А, стор. 20, п. 55, та «Кутцнери проти Німеччини» (*Kutzner v. Germany*), № 46544/99, пп. 65–66, ECHR 2002-I; див. також статтю 3 Конвенції про права дитини, наведену в справі «Сагін проти Німеччини» (*Sahin v. Germany*) [GC], № 30943/96, пп. 39–41, ECHR 2003-VIII).

53. Межі розсуду, які отримують компетентні органи влади держави, залежать від характеру питань і важливості поставлених під загрозу інтересів. Наприклад, Суд визнав, що такі органи користуються широкими межами розсуду, зокрема, при вирішенні питання про опіку (див. «Ельсхольц проти Німеччини» (*Elsholz v. Germany*) [GC], № 25735/94, п. 49, ECHR 2000-VIII; та згадану вище справу Кутцнерів, п. 67).

54. Стаття 8 вимагає, щоб внутрішньодержавні органи влади встановлювали розумний баланс між інтересами дитини, з одного боку, і його батьків, з другого, і щоб у пошуках його особливо пильнували забезпечення найкращих інтересів дитини, які, залежно від їхнього характеру і серйозності, можуть і переважити інтереси батьків. Зокрема, стаття 8 не надає права ні одному з батьків на те, щоб були вжиті якісь заходи, які зашкодили б здоров'ю чи розвиткові (див. згадану вище справу Ельсхольца, п. 50; та «Т. П. і К. М. проти Сполученого Королівства» [GC], № 28945/95, п. 71, ECHR 2001-V; див. також «Іньякколо-Зеніде проти Румунії» (*Ignaccolo-Zenide v. Romania*), № 31679/96, п. 94, ECHR 2000-I, та «Нуутінен проти Фінляндії» (*Nuutinen v. Finland*), № 32842/96, п. 128, ECHR 2000-VIII).

55. Повертаючись до даної справи, Суд нагадує, що спір про опіку, який мали розв'язати суди Фінляндії, точився між заявником, батьком цих двох дітей, та Л., яка була коханкою їхньої померлої матері. І хоч правам заявника як їхнього батька слід надавати значної ваги, Суд хотів би зазначити, що це

провадження відбувалося після низки попередніх процесів, в яких батько і матір вели затяту боротьбу за опіку над дітьми, про що діти не могли не знати. Окрім того, слід зважати на те, що діти жили в своєму домі разом з Л. з 1993 року. Тому фінські суди дослідили цілком відповідно до викладених вище принципів, що саме краще відповідало б інтересам дітей — залишатися з Л. або із заявником, якому присуджено ними опікуватися.

56. Проте, попри колишні і ще триваючі неприяні взаємини між дорослими, які давалися взнаки і на дітях, суди держави жодного разу не дійшли висновку про те, що заявник хоч у чомусь нездатен бути за батька чи неспроможний дбати про їхні потреби і ставити їхні інтереси вище за інші. Доки мати була живою, відвідини з метою побачення відбувалися без помітних ускладнень, і навіть під час провадження в окружному суді 1999 року, а надані судам докази свідчили про те, що стосунки між заявником і його дітьми доти були загалом добрими і сприятливими для дітей. З огляду на це дві нижчі інстанції, а саме окружний і апеляційний суди, своїми рішеннями присудили опіку заявникові, дійшовши висновку про те, що негативні погляди, які діти висловлювали згодом, з'явилися під впливом Л. і конфлікт між дорослими не може вважатися за вирішальний фактор при забезпеченні їхніх найвищих інтересів. Верховний суд ці рішення скасував і передав опіку Л. Хоча функція вищих апеляційних судів і справді полягає в тому, щоб переглядати, а за потреби й скасовувати рішення нижчих судів, і сам факт, що вони можуть обстоювати різні позиції, не викликає жодних заперечень, та Суд усе ж таки — свідомий тієї важливості, яку рішення Верховного суду мало для заявника, — повинен переконатись, що воно було вмотивоване доречними і достатніми підставами. Суд вважає, що він не міг би як слід оцінити «достатність» цих підстав з погляду пункту 2 статті 8, якщо б водночас не перевіряв, чи процедура ухвалення рішень, взята в цілому, забезпечувала заявникові належний захист його інтересів (див. рішення у справі «В. проти Сполученого Королівства» (*W. v. the United Kingdom*) від 8 липня 1987 року, Серія А, № 121, стор. 29, п. 64; згадані вище рішення у справах «Ельсхольц проти Німеччини», п. 52, і «Т. П. і К. М. проти Сполученого Королівства», п. 72).

57. По-перше, Суд відзначає, що очевидному бажанню дітей залишатися у Фінляндії разом із Л. Верховний суд надав вирішального значення, посиляючись на законодавство, що забороняло виконувати рішення в примусовому порядку всупереч волі дітей, яким виповнилося 12 років. За усталеним звичаєм, суди в такого роду провадженні мусять зважати на бажання дітей. Та й суто практично, не виключено, що спроби змусити дитину пристосуватися до ситуації, якій вона з тієї чи тієї причини опирається, на якомусь етапі втрачають сенс, навіть призводять до зворотних наслідків і шкодять. Тут треба відзначити, що всі судові інстанції у цій справі по суті мали згоду щодо незмін-

ності і категоричності поглядів дітей. Тому ж бо підстави, на які посилався Верховний суд, були, без сумніву, доречними.

58. Однак значення, якого слід надавати їхнім поглядам, стало предметом особливої уваги під час провадження в судах нижчої інстанції, які дійшли висновку, що, попри бажання дітей залишатися разом із Л., їхнім інтересам якнайкраще відповідає покладення опіки на заявника, їхнього батька. Апеляційний суд навіть підкреслив, що він не зобов'язаний приставати на думку дитини, хоч би їй вже виповнилося 12 чи більше років. А от Верховний суд поглядам, що їх висловлювали діти, приділив виняткову увагу, без огляду на будь-які інші чинники, зокрема і права заявника як батька, тим самим наділяючи дітей, яким виповнилося по 12 років, необмеженим правом вето та скасовуючи рішення, що до цього були на користь заявника. Навіть більше, він так вчинив, не проводячи усного розгляду, в межах якого міг би запропонувати сторонам висловитися з цього питання, і не вдаючись до будь-яких заходів, аби з'ясувати з допомогою додаткових доказів або експертиз, чи не можна витлумачити докази інакше або чи справді рішення на користь заявника спричинить більшу шкоду благополуччю дітей, ніж рішення на користь Л., внаслідок чого їх буде в кінцевому результаті позбавлено зв'язку з їхнім батьком. Рішення було постановлене у такий спосіб, що в заявника склалося логічне враження, ніби Л., коханці їхньої матері, дозволяють маніпулювати дітьми, а судовій системі — неправомірно його позбавляти батьківської ролі.

59. Отож Суд доходить висновку, що така процедура ухвалення рішень не забезпечила належної балансу відповідних інтересів і що в зв'язку із цим було порушено статтю 8 Конвенції.

2. Щодо доступу

60. Суд нагадує, що органи влади користуються розсудом у широких межах, зокрема при вирішенні питань опіки. Проте додаткові обмеження, як-от ті, що ці органи накладають на права доступу батьків, або різні правові гарантії, спрямовані на забезпечення дієвого захисту права батьків і дітей на повагу до їхнього сімейного життя, вимагають більшої пильності. Такі додаткові обмеження пов'язані з тією небезпекою, що звуженими фактично виявляються сімейні зв'язки між дитиною молодшого віку і одним з її батьків чи обома батьками (див. згадані вище справи «Ельсхольц проти Німеччини», № 25735/94, п. 49, ECHR 2000-VIII; та «Кутцнери проти Німеччини», п. 67).

61. Суд відзначає те, що Уряд наголосив на тому, що заявник не подавав до апеляційного суду жодного клопотання про відвідини з метою побачення з дітьми і намагався пояснити, що не робив цього, вважаючи, що це було б рівнозначним визнанню претензій Л. на опіку. При цьому він, здається, обстоював ту думку, що саме суди *ex officio* мали вжити потрібних заходів на забез-

печення його регулярних контактів із дітьми. Суд нагадує, що відвідини з метою побачення під час провадження в окружному суді відбувалися успішно, а під час провадження в апеляційній інстанції та в період чинності її наказу про переведення опіки спроби організувати такі зустрічі з метою побачення з дітьми наражалися на певні труднощі. На той час діти з тієї чи тієї причини відмовлялися зустрічатися з ним сам на сам, а заявник не приставав на будь-які пропозиції щодо участі Л. у таких побаченнях з дітьми. Беручи це до уваги, Суд вважає, що відмову Верховного суду видати тимчасове розпорядження щодо відвідин з метою побачення батька з дітьми слід розглядати як таку, що базувалася на доречних і достатніх підставах. Стосовно до того, що Верховний суд, ухваливши рішення про опіку на користь Л., не вжив заходів, аби забезпечити такі контакти надалі, то сам заявник, як видно, не звертався до нього з цього приводу, і не заявляв пізніше жодних клопотань до судів. Зважаючи на постійний опір дітей, не виключено, що для винесення ухвали про відмову в обумовлених зустрічах також були б установлені доречні та достатні причини. Втім, доки суди не винесуть рішення з клопотання заявника, цей предмет залишатиметься дещо умоглядним.

62. Таким чином, Суд робить висновок про те, що якихось ознак того, ніби суди не дотримали права заявника на повагу до його сімейного життя в питанні гарантій його зустрічей з дітьми немає. Відтак, у зв'язку з цим статтю 8 порушено не було.

II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 6 КОНВЕНЦІЇ

63. Заявник скаржився на те, що Верховний суд, перш ніж ухвалити своє рішення про скасування рішень нижчих судів, згідно з якими опіку над дітьми було присуджено йому, не провів усного розгляду і не заслухав додаткових свідків, дітей та експертів щодо їхніх поглядів на питання місця проживання та права на побачення з дітьми.

64. Стаття 6 Конвенції у відповідній частині передбачає таке:

«1. Кожен має право на справедливий і публічний розгляд... незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав і обов'язків цивільного характеру...».

A. Зауваження сторін

1. Заявник

65. Заявник доводив, що надані нижчим судам докази свідчили про те, що інтересам дітей якнайкраще відповідає покладення опіки над ними на їхнього батька і що підґрунтям для їхнього неприйняття такого заходу є їхні погляди,

сформовані під стороннім впливом. Верховний суд не мав би анулювати рішення нижчих судових інстанцій без переконливих підстав та й, перш ніж так робити, він мусив заслухати заявника, бо той мав на це право. Так само, перед тим, як виносити ухвалу щодо поглядів, яких ніби дотримувалися діти, що потрапили до протистояння між дорослими, цих дітей мали б оглянути експерти, які б оцінили достовірність висловлюваних ними бажань. Заявник спростував думку, немовби його клопотання щодо слухання в суді можна було витлумачити як умовне. Те, що він хотів бути вислуханим, в імпліцитному вигляді містилося в його клопотанні про повторне заслуховування всіх свідків, а його адвокат просто заявив заперечення щодо клопотання Л. про те, щоб дітей заслуховував суд, а не спеціаліст. Внаслідок усього цього рішення Верховного суду, на його думку, було безпідставним.

2. Уряд

66. Стосовно статті 6 представники Уряду зазначили, що абсолютного права на усний розгляд не існує. Відповідно до норм внутрішнього права Верховний суд аж ніяк не був зобов'язаний цього робити. Клопотання про усний розгляд подала саме Л. Заявник же просто зробив щодо нього свої застереження, заявивши, що в разі задоволення її клопотання про усний розгляд він звернеться з клопотанням до суду, щоб повторно заслухати всі докази, які були представлені в нижчих інстанціях. За даних обставин його можна було справедливо вважати за того, хто відмовився від свого права на усний розгляд. Клопотання Л. провести слухання Верховний суд відхилив як зайве. В обох нижчих судових інстанціях було визнано, що опікуном може бути як Л., так і заявник. Що ж до клопотання заявника здійснити експертизу сучасного психічного стану дітей, то суд вважав це також зайвим, оскільки діти твердо і незмінно заявляли про своє бажання залишатися в знайомому середовищі з Л. Тому-то, на їхню думку, процедура провадження в Верховному суді не мала жодних ознак упередженості.

В. Думка Суду

67. Суд зауважує, що суттєвою і невід'ємною складовою його висновку про факт порушення статті 8 Конвенції (див. пункт 58) є саме те, що усного розгляду проведено не було. За обставин, що існують у даній справі, окремого питання, пов'язаного з пунктом 1 статті 6 Конвенції, не виникає.

III. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

68. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій сторони справедливую сатисфакцію».

А. Шкода

69. У своїй вимозі про відшкодування матеріальних втрат заявник посилався на майно і кошти, які належали його колишній дружині і були по її смерті привласнені її коханкою Л. Підкреслюючи, що його було позбавлено його прав як батька, він вимагав компенсації моральної шкоди в розмірі 100 000 євро та відсотків на цю суму, які наростили на цю суму від часу рішення Верховного суду.

70. Представники Уряду доводили, що заявникові претензії на відшкодування, які стосувалися рухомого майна та фінансових активів, не були точно визначеними і аж ніяк не дотичними до оспорюваних порушень. Щодо компенсації шкоди нематеріального характеру, то вони вважали, що присуджувати її в розмірі понад 6 000 євро не слід.

71. Суд робить висновок про брак будь-якого причинного зв'язку між заявленими матеріальними збитками та встановленими у справі фактами порушення і жодного рішення з цього питання не виносить. Стосовно шкоди нематеріального характеру, то заявник безперечно зазнав фактичних збитків у вигляді втрачених можливостей, а ще потерпів од відчуття тривоги, стресу та несправедливості. За цим пунктом Суд присуджує йому компенсацію в розмірі 10 000 євро.

В. Витрати

72. Заявник вимагав компенсації витрат, пов'язаних із його присутністю на кількох судових засіданнях та на зустрічах з представниками соціальних служб у Фінляндії, витрат на подорожі для участі в них, а також у визначених побаченнях (2 341 євро), на оплату послуг адвоката у фінському провадженні щодо опіки (48 035,93 євро), на оплату послуг адвоката в провадженні, відкритому з метою забезпечити частку в нерухомості, співвласниками якого були він і його колишня дружина (5 831 євро), та на оплату послуг адвоката у провадженні в Страсбурзі (21 870,05 євро). Загалом він претендував на суму 78 077,98 євро плюс відсотки на неї.

73. Представники Уряду наполягали на тому, що будь-який присуд має враховувати часткове відхилення відповідної заяви з міркувань неприйнятності, та зазначали, що витрати щодо розподілу майнових прав перед шлюбом і впродовж нього, так само як і певні подорожні витрати не були пов'язані ані з одним із стверджуваних порушень. Окрім того, вони доводили, що претен-

зію було заявлено в надмірному обсязі, а кількість відпрацьованих годин — зазначено не точно. За слушну вони вважали суму не більш як 18 000 євро.

74. Суд нагадує, що в разі встановлення факту порушення Конвенції він може присудити заявникові не тільки відшкодування фактичних і необхідних витрат, пов'язаних із провадженням у Страсбурзі і обґрунтованих за розміром, але й тих, які були зазанані в судах держави, щоб запобігти порушенню або домогтися сатисфакції за нього (див., наприклад, рішення від 25 вересня 2001 року у справі «І. Дж. Л., Г. М. Р. та А. К. Р. проти Сполученого Королівства» (*I.J.L., G.M.R. and A.K.P. v. the United Kingdom*) (стаття 41), №№ 29522/95, 30056/96 і 30574/96, п. 18). Він не вважає, що витрати, пов'язані з подорожами на зустрічі та побачення з дітьми або здійснені з метою забезпечити майнові інтереси, можна розглядати як пов'язані з останньою зі згаданих вище категорій. Гонорари адвоката за участь у провадженні щодо опіки у Фінляндії, з другого боку, стосувалися, головним чином, спроб заявника повернути собі опіку над дітьми і, відтак, відновити свої права за статтею 8 Конвенції. У рахунках, що їх подав заявник, зазначено види роботи, витрати часу та погодинну ставку. Однак, з огляд на те, що не вся заявлена у вимозі робота прямо стосувалась до питань опіки, Суд присуджує суму 41 000 євро. За даних обставин, відсоток на підставі цього пункту не є належним. Щодо відшкодування витрат, пов'язаних з провадженням у Страсбурзі, то в поданих рахунках зазначено види роботи, але не з'ясовано кількість відпрацьованих годин або застосованої ставки. Оскільки частину заяви було визнано за неприйнятну, а загальна сума претензій у порівнянні з іншими фінськими справами є високою Суд, зважаючи на застосований порядок провадження у даній справі, яку було розглянуто винятково на підставі письмових подань, присуджує за цим пунктом 15 000 євро.

75. Суд присуджує відшкодувати судові витрати і видатки у розмірі 56 000 євро, включно з податком на додану вартість.

С. Пеня

76. Суд вважає за доречне, щоб пеня за несвоєчасну сплату була в розмірі граничної кредитної ставки Європейського центрального банку, яка діє упродовж прострочення періоду виплати, плюс три відсотки.

НА ЦИХ ПІДСТАВАХ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Постановляє*, що з огляду на рішення Верховного суду відмовити заявникові в отриманні опіки над дітьми було порушено статтю 8;

2. *Постановляє*, що з огляду на стверджуване незабезпечення достатньої можливості бачитися з дітьми статті 8 Конвенції порушено не було;

3. *Постановляє*, що з огляду на брак усного розгляду в Верховному суді окремого питання у світлі статті 6 Конвенції не виникає;

4. *Постановляє*,

(а) що державі-відповідачу протягом трьох місяців від дати, коли це рішення стане остаточним, належить виплатити заявникові, згідно з пунктом 2 статті 44 Конвенції, такі суми:

(i) десять тисяч євро відшкодування за нематеріальні збитки;

(ii) п'ятдесят шість тисяч євро відшкодування за витрати;

(б) що зі спливом зазначених вище трьох місяців і до остаточного розрахунку на названу суму нараховуватимуться відсотки в розмірі граничної кредитної ставки Європейського центрального банку, яка діє упродовж прострочення періоду виплати, плюс три відсотки;

5. *Відхиляє* решту вимог заявника про справедливу сатисфакцію.

Вчинено англійською мовою і оприлюднено письмово 9 травня 2006 року відповідно до пунктів 2 і 3 Правил 77 Регламенту Суду.

Підпис: Н. Братца,
Голова Суду

Підпис: М. О'Бойл,
Секретар Суду